

De gamle Ligbaarerer

Af K. Høgsbro Østergaard.

Oppe paa Loftet i Aastrup Kirke staar en gammel Ligbaare. Den er helt dækket af Støv, for her kommer kun sjældent Mennesker. Adgangen til Loftet er meget vanskelig. Det kan kun lade sig gøre at komme derop gennem en Lem i Loftet ovenover Orgelet eller en Lem midt i Loftet over Stolene. Kun Allikerne smutter nu og da ind gennem Revner i Traadvævet ved de skraa og faa Tagvinduer. Baaren ligner en kort Stige anbragt paa fire Ben. Den er lavet af Fyrretræ og er svagt profileret paa Benene og Tværbrædderne. Under Støvlaget er der Spor af, at den en Gang har været sortmalet. Paa Indersiden af en af de Tværstivere, som støtter Benene, kan man læse en Indskrift:

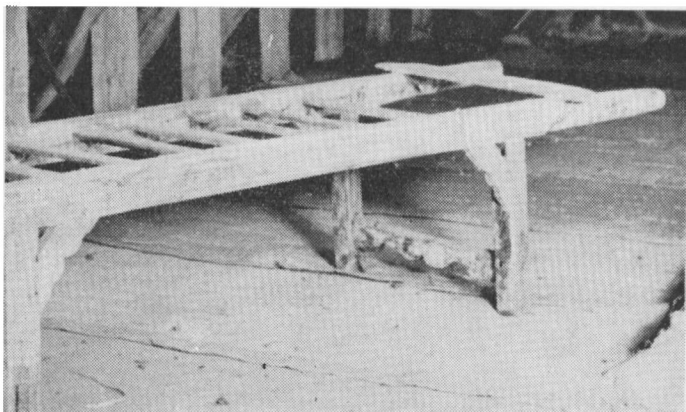
1 7 H. P. S. 9 4

Disse Tal og Bogstaver tyder paa, at den er lavet af en Snedker *Hans PederSen*, som nævnes i Folketællingslisten for Aastrup Sogn 1787.

En lignende Baare, dog uden Indskrift, findes paa Loftet i Annekskirken Vester Starup. Liggeden er saa stor, at den maa være lavet af den samme Mand. Begge Baarerer er meget tunge og klodsede, og det maa have været meget besværligt

at faa dem bragt op paa disse utilgængelige Steder.

Andre Steder findes der dog endnu ældre Ligbaarer bevarede. I Gesten findes der saaledes een, som skal være skænket af Ritmesteren paa Røj-

Ligbaaren paa Aastrup Kirkeloft.

gaard i 1735. Her har man savet noget af Haandtagene for at faa den op paa Loftet.

I Henne findes der Een.

I V. Vedsted Kirke staar en meget smuk Ligbaare, som nylig er restaureret og nu bruges i Stedet for Ligskamler. Den er sortmalet med hvide Stafferinger. Paa Fyldinger mellem Bærestængerne staar der foruden »Anno 1663« følgende Skriftsteder:

*Thi Menniskenes Aand skal bort og
hand skal blive til Jord igjen:*

da er hans Anslag fortabte. (psal. 146,v.4.)

Beskick dit Huus thi du skal døe.

2. Kong. 20. cap. v. 25.

Jeg er Opstandelsen og Lifvet.

Johs. Ev. 11. cap. v. 25.

Paa Kirkeloftet i Vilslev findes en fra 1630. I Ribe fandtes der i Midten af det 17. Aarhundrede ikke mindre end fire*). Een, som var ret tarvelig, anvendtes af de fattige Haandværkerlaug. En anden anvendtes af Skipperne. Den havde en Indskrift, som hentydede til Fortællingen om Jonas og Hvalfisken. En tredie var forbeholdt Købmændene og en fjerde var Lensmandens egen. I Sønderjylland har der været een i Roager, een i Daler, tre i Brøns, hvoraf een delvis ødelagt. I Kristkirken i Tønder to. Om disse findes endnu, har jeg ikke undersøgt. I Dansk Folkemindesamling har man Oplysninger om en Ligbaare fra Søllested og Halsted paa Lolland, fra Søllerød, Hvalsø og Solbjerg paa Sjælland og fra Kerteminde paa Fyen. I det nordlige Jylland findes der een paa Museet i Hjørring.

Hvordan har nu disse Ligbaarer været anvendt? Her i mine Sogne har jeg ikke fundet nogen, som har hørt noget om det. De nævnes ikke i Kirkernes Inventarielister fra 1861. Her nævnes kun to Ligskamler ved hver Kirke. De maa altsaa være gaaet ud af Brug før den Tid paa disse Egne. Dette stemmer med Oplysningertil Claus Eskildsen fra Udbjerg i Sønderjylland, at der blev den første Kiste baaret til Kirken med Remme i 1858. Før den Tid kørte man Kisten til Kirke, hvor den blev anbragt paa Baare, hvorefter otte Mand bar den paa Skuldrene. Eller, hvad der nok var det mest almindelige, man bar den paa Ligbaaren fra Hjemmet.

En udmærket Skildring af Ligbaarens Brug i Vestjylland er givet af Andreas Pedersen og Chr. Jensen i Hardsyssels Aarbog 1912. Her fortælles følgende fra Asp Sogn i Nærheden af Holstebro:

*) Troels Lund: »Dagligt Liv i Norden«, Side 188.

»Ved Begravelser brugte man — i hvert Fald saa sent som for ca. 100 Aar siden — at bære Ligene til Kirken. Dertil fordredes stærke Mænd; thi Vejen var lang, og foruden Ligets Vægt maatte de ogsaa bære en svær Bærebør af Egetræ, der til daglig opbevaredes i Kirken, men ved Begravelser bragtes til det Hjem, hvorfra Liget skulde bæres ud. Kisten sattes da paa Baaren, og Mændene bar saa denne paa deres Skuldre, idet de skiftedes i flere Hold, hvert paa fire Mand. — Der fortælles, at da der engang døde en Herremand paa Lindtorp, samledes Mændene fra Sognet for at bære ham til Graven. Fra Gaarden St. Nørby var der mødt en Mand, som var vidt berømt for sine Kæmpekræfter. Ligkisten var af svært Egetræ, og da den var sat paa den omtalte Baare, sagde Kæmpen fra Nørby til en ung Mand fra Linde, som man kaldte unge Christen Offersen, og som ogsaa besad Kæmpekræfter: »Lad os to tage Hovedenden.« Det gjorde de, og de holdt ud uden at skifte den $\frac{3}{4}$ Mil lange Vej fra Lindtorp til Kirkebakken nær Kirken. Da sagde den gamle til Christen Offersen: »Skal vi ikke skifte paa Skuldrene?« »Det kan vi godt, gamle,« svarede Christen Offersen. Da de havde sat Baaren, sagde den gamle igen: »Lad mig prøve dine Træsko,« og da han havde mærket, de var for store, sagde han: »Nu kan jeg forstaa, de endnu føder Drengene op i Linde.«

Ogsaa fra Ringkøbing berettes om, hvordan et Bæremandslaug bar Baaren med Liget paa Skuldrene (C. Lindberg Nielsen: Ringkjøbing 126).

I Optegnelser fra Sverrig og Norge i »Dansk Folkemindesamling« oplyses det, at Kisten bæres paa to lange, sammenbundne Stænger, der bagefter skal brækkes i Stykker. Endnu bruges dog

Ligbaarer af samme Type, som vi kender den her i Landet, i Dalarne. Paa ovenstaaende Billede, som er taget i Leksand for et Par Aar siden af Tømmerhandler Klit i Agerbæk, ser man Kisten stillet frem paa en Ligbaare paa selve Kirkegaarden. Det skete tidligt om Morgenens selve Begravelsesdagen. De,

Begravelse i Leksand ved Siljansøen i Dalarne. Kisten stillet ud paa Kirkegaarden om Morgenens (1950).

Foto: Klit, Agerbæk.

der har haft Lejlighed til at se Rune Lindströms smukke Dalar-Film: »Et Spel om en Väg, som til Hemlan går«, vil huske det betagende og stor-slaaede Billede, hvor Kisten bæres ved Hælp af en Ligbaare, der hviler paa de bærendes Skuldre.

I Brødremenigheden i Christiansfeld bruger man ogsaa endnu en Ligbaare ved Begravelser.

Det berømteste Billede af en Ligbaare i Brug er utvivlsomt Gustaf Cederströms storladne Maleri fra 1878: »Karl XII's Lig bæres over de norske Fjelde.« Man ser her den døde Konge i den kendte

Uniform liggende utildækket og uden Kiste, men med det blottede Hovede hvilende paa en hvid Pude. Baaren med Liget bæres af seks trofaste Krigere. Men Billedet er historisk ukorrekt! Kongeliget blev lagt i Kiste i Hovedkvarteret, baaret

Johanne af . . . ved sin Gemals Lig. Hjørring Amts Museum.

ned til Svinesund, sejlet over Rigsgrænsen og ført gennem Sverrig paa Vogn.

Et lige saa gribende Indtryk af tidligere Tidens Anvendelse af disse Ligbaarer faar man gennem et gammelt Kobberstik, som findes paa Hjørring Amts Museum. Billedet har dansk Tekst, »Johanne af ved sin Gemals Lig«. Om Billedet virkelig gengiver danske Forhold er dog vist tvivlsomt, da Landskabet ikke er typisk dansk. Men gamle Tidens Kunstnere komponerede vist mere end de kopierede. Kunstnerens Navn kan ikke tydes. Billedet forestiller sørgende Mennesker omkring en Ligbaare, hvorpaa der staar en Kiste med rigt udsmykket Læder eller Fløjlsbetræk. Over Baaren

ligger et Klæde broderet med adelige Vaabenmærker. Foran Kistens Hovedende staar to høje Kandelabre med brændende Vokslys. Det er ude paa aaben Mark. Det blæser lidt, Vokslysene er ved at blæse ud. Der raader en tung Efteraarstemning over hele Sceneriet. Der er ingen Blade paa Træerne, det er koldt og hen under Aften. Ved Siden af Baaren brænder et Baal af Grene. Foran Baaren staar en høj, sortklædt Kvindeskikkelse i dybe Tanker. Paa den modsatte Side af Baaren sidder to Kvinder. Den ene holder et Vokslys i Haanden og læser i en Bog. I Baggrunden til højre sidder flere Kvinder hensunken i Sorg. Længere tilbage staar to yngre Adelsmænd, kendelige paa den enes tunge Halssmykke (den »gyldne Kæde,« som Herluf Trolle omtaler). Udenom staar flere Skikkelser i Tusmørket. En af dem, aabenbart en Befalingsmand knæler. I Baggrunden skimtes Slottet.

Hvis Billedet er dansk, er det en Skildring af en Begravelse i Tiden før 1576. Det Aar blev det forbudt Adelen at anvende Udsmykning af Ligkister*). Efter Reformationen begyndte Adelen at anvende Ligkister. Det var et af de nye Træk, som Reformationen bragte ind i vore danske Forhold. Derefter blev det i Løbet af det 17. Aarhundrede almindeligt ogsaa ude i Landbefolkningen. Før den Tid, i Middelalderen, i den katolske Tid var Begravelse uden Kiste det almindelige. Her i denne Tid er det, at Ligbaaren har sin Oprindelse. Det hedder jo ogsaa Ligbaare og ikke Kistebaare. Gamle Træsnit viser det, saaledes et af Hans Burgkmair, gengivet i Troels Lund: D. L. i N. Bind XIV, Side 132, Fig. 32. I den katolske Tid foregik Begravelsen kort Tid efter Dødsfaldet. Den døde

*) Troels Lund: »Dagligt Liv i Norden«, Bind XIV, Side 139

hvilede paa Baaren med blottet Ansigt, men iøvrigt dækket af et kostbart Fløjls-Ligklæde. Det lignede saaledes en sovende i sin Seng, hvilket ogsaa var tilsigtet. Det var som en Trosbekendelse: Den døde »er ikke død, men sover.« Brugtes Kiste, var den aaben under Processionen. Under Kirkegulv som paa Kirkegaard flyedes man til Jorde paa nogenlunde samme Vis, som Jesus selv var blevet gravlagt i Josef af Arimatæas Have, *uden Kiste*.

Denne Udvikling med Hensyn til Begravelses-Sikke og Ligbaare bekræftes ved de arkæologiske Undersøgelser, som jeg har haft Lejlighed og Tilladelse til at foretage i Brørup gamle Kirke. Her, hvor der var Spor af baade Trækirker og Stenkirker helt fra tidlig Middelalder og op gennem Aarhundrederne, kunde man let skelne mellem de forskellige Tidens Grave. De ældste Grave fra Trækirkernes Tid var kendelige paa, at de var meget smalle og af ringe Dybde. Bredden var ca. 40—50 cm og Dybden ca. 50—60. Her var ingen Plads for en Kiste. Der fandtes da heller ikke Spor af det i nogen af disse gamle Grave. Kun en smal sort Stribe i det lyse Sand viste, at den døde har været indsvøbt i et Stof af en eller anden Art. Om det har været Uld eller Skind, kunde ikke afgøres. Disse Grave fandtes baade inde i Kirken under Tagstolperne for Trækirken, under Fundamenterne for en senere Stenkirke og udenfor paa Kirkegaarden. Herude er de dog i de fleste Tilfælde blevet forstyrret af senere Tidens dybere Grave med svære Egetræs- eller Fyrretræskister med svære Jernhanke, af samme karakteristiske Slags, som findes paa de gamle Dragkister.

Den gamle Ligbaare fra 1794 paa Kirkeloftet i

Aastrup har altsaa haft mange Forgængere. Det er den sidste i en lang Række, der naar lige saa langt tilbage, som der har været Kirke og Kirkegaard. Som Symbol er den lige saa gammel som Kirken selv. Derfor har man ikke kunnet faa sig selv til at slaa den i Stykker, da den gik ud af Brug engang i forrige Aarhundrede, men den staar oppe i Mørket paa Loftet sammen med Rester af en gammel Degnestol og Altertavler og lignende, som et Minde om en længst forsvunden Tid.

En Del af Oplysningerne er givet mig af Brinch-Fischer, Esbjerg, Red. H. K. Kristensen, Lunde, Dansk Folkemindesamling og Hjørring Amts Museum, hvilke jeg herved takker på det bedste.
